

АНТИКРИЗОВИЙ МОНІТОРИНГ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Управління вітчизняними машинобудівними підприємствами, як і провідними компаніями машинобудування, в реальних економічних і фінансових умовах та в оглядовій перспективі неможливе без здійснення постійного моніторингу за збереженням антикризового стану й застосування ефективного інструментарію запобігання банкрутству. Різке падіння виробництва і реалізації продукції, нарощування збитковості, втрата власного капіталу та інвестиційної привабливості, привели більшість підприємств машинобудування до передбанкрутного стану. Тому проблема формування антикризового моніторингу гостро постала перед економічною наукою та її апробацією у практичній діяльності в т. ч. на машинобудівних підприємствах.

Ефективність і дієвість такої інформаційно – аналітичної системи полягає у забезпеченні адекватної конкретним поточним умовам інформаційної бази для підтримки ефективних управлінських рішень та її здатності обґрунтовано формулювати доцільність і раціональні спрямування переорієнтації поточної діяльності та стратегії підприємства, диверсифікації та реструктуризації виробництва і збуту продукції, оптимізацію структурних підрозділів, управлінську систему тощо.

Кризові явища на підприємстві виникають з об'єктивних і суб'єктивних причин (несприятливий вплив зовнішнього середовища). У будь-якому разі подолання таких наслідків пов'язуються з можливістю управління процесами кризового розвитку, які передбачають оцінку ситуації, розробку і обґрунтування оптимальних управлінських рішень. Для таких цілей у сучасних управлінських концепціях дедалі більшого значення надається антикризовій моніторинговій системі підприємства, визнаючи її "... універсальним методом, який доцільно використовувати не тільки на всіх стадіях кризи, але й, в першу чергу, для її своєчасного попередження" [1, с.8]. Важливим чинником подолання кризового стану і банкрутства машинобудівними підприємствами національної економіки виступає можливість отримання інвестиційних ресурсів. Саме тому вітчизняними науковцями, крім традиційної функції моніторингової системи підприємства, відзначається "... актуальність моніторингу підприємствами власної інвестиційної привабливості" [2, с.118]

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичною основою розглядуваної проблематики виступають класичні праці з проблем антикризового управління та використовувані при цьому методи – моніторинг, контролінг, діагностика, диверсифікація, реструктуризація, санація. Досягнення здатності до функціонування вітчизняними машинобудівними підприємствами розглядається більш можливим за умови застосування таких інструментів управління, які дозволяють виявляти й максимально ефективно використовувати наявний у них потенціал. Такий механізм управління повинен спиратися на інформаційно-аналітичну базу, показники та індикатори якої відбивають протікання тих чи інших процесів сучасної економіки, що мають тенденцію до їх швидкої зміни та "старіння".

У сучасних економічних публікаціях вітчизняними та зарубіжними науковцями і практиками значно розширено спектр проблемних питань щодо виявлення та упередження кризових явищ у функціонуванні підприємства; досліджуються концептуальні засади і методологічні основи антикризового моніторингу підприємства, його функціонально-предметну спрямованість та методи практичної організації.

Дослідження формату моніторингової системи підприємства у сучасних публікаціях обґрунтовує значну потребу його розширення не тільки показниками галузевого ринку, але й макроекономічного середовища та глобального економічного простору, які характеризують загальне розгортання економічної кризи і безпосередньо впливають на фінансово – економічний стан і життєздатність підприємства, тобто "... удосконалення контролінгових механізмів підприємств машинобудування спрямоване на посилення їх ринкових позицій" [3, с.69]. Попри загально правильно розставленні акценти, на теперішній час не існує єдиногозгодженої концептуальної основи побудови антикризового моніторингу, що є відправним моментом *невирішеної частини* загальної проблеми розробки такої інформаційно-аналітично-прогнозна системи.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження функціонально-предметного змісту і формату антикризового моніторингу машинобудівного підприємства та його ролі в управлінні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємство як "клітина" в організмі загальноєкономічної і ринкової системи має прямий і безпосередній зв'язок із загальним економічним середовищем. Тому кризовий стан підприємства може прямо й не залежати від рівня ефективності управління ним, а спричинюватись наслідками кризи світової економічної системи. Такий взаємозалежний і взаємообумовлений характер впливу на фінансово – економічний стан підприємства додатково розширює і без того чисельні проблеми антикризового управління.

Наведеними факторами обґрунтовується недостатня ефективність методів традиційного аналізу, дієвість і вплив якого на управлінські рішення в сучасних економічних умовах невисока, оскільки вони переважно базуються на статичних показниках, які характеризують звершенні (минулі) господарсько-економічні операції та фінансові трансакції. Крім того методика фінансово-економічного аналізу та ін. споріднених систем спрямована на кількісне дослідження різних параметрів стану і діяльності безпосередньо підприємства. Швидкі, перманентні зміни фінансових та економічних умов, динамічна мінливість ринкової кон'юнктури вимагає впровадження на сучасному підприємстві більш адаптивних і гнучких систем інформаційного забезпечення управлінського процесу. У вітчизняних дослідженнях доводиться, що "... формування систем запобігання банкрутству та метод

прогнозування банкрутства машинобудівного підприємства, повинні враховувати, крім фінансових показників, також низку нефінансових показників зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства” [4, с.11].

Предметно-орієнтованими об'єктами різних діагностичних систем в т. ч. й антикризового моніторингу традиційно виступають фінансовий стан і рівень використання наявного на підприємстві потенціалу, виробничо-господарська діяльність підприємства з окремих напрямків, забезпеченість економічними і фінансовими ресурсами, внутрішньогосподарська структура і безпосередні зовнішні зв'язки підприємства. Тобто йдеться про потребу опрацювання об'ємних інформаційних потоків. З такої позиції, за результатами досліджень наявних підходів і методів управління ефективним функціонуванням машинобудівних підприємств, робиться висновок про “ необхідність використання в сучасному підході до управління складових різних концепцій ” [5, с.8].

Враховуючи особливості функціонування кожного підприємства фінансовими аналітиками, спеціалістами з антикризового управління й спеціалізованими фірмами розробляється та пропонується для практичного застосування окремі аналітичні системи. До таких насамперед відносять моніторингову систему підприємства, яка здатна забезпечити процес управління релевантною сучасним умовам інформацією. Антикризовий моніторинг діяльності підприємства, побудований на об'ємній методичній основі, а тому, з тим чи іншим рівнем об'єктивності, дозволяє здійснити оперативне спостереження за процесами, що відбуваються в економіці загалом, на галузевих ринках і у взаємозв'язку з безпосередніми можливостями функціонування підприємства: “ На першому етапі антикризового моніторингу здійснюється вибір показників – індикаторів для визначення ознак кризи і діагностики кризового стану у відповідності до стадій розвитку підприємства ” [1, с.16].

Крім рекомендаційних методичних підходів до проведення моніторингу і аналізу кризового процесу, існують державні (нормативні) методики їх досліджень, а також розрахункові алгоритми встановлення загрози банкрутству, які є обов'язковими у певних ситуаціях. Теоретико-прикладні положення цих методик визначено Агентством з питань банкрутства та МФ України. “ Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій “ як і інші методичні положення переважно спрямовані на показник платоспроможності і класичні базові показники, визначені на основі балансу підприємства. Для моніторингу кризових ситуацій і передумов банкрутства такого методичного арсеналу недостатньо, - він не ефективний і не дійовий в умовах кризи загальної економічної системи.

Зазвичай розвиваючи тематику антикризового моніторингу, його спрямовують на аналіз, перш за все, рівня продуктивності використання виробничого потенціалу: “... оцінка стану виробничого потенціалу машинобудівних підприємств і ефективність його використання дає можливість діагностувати зміни їх конкурентоспроможності в економічному просторі ” [6, с.58]. Використання показників ефективності виробничо-господарського потенціалу (фондовіддача, фондомісткість, тощо) і прибутковості виставлені на одну із провідних позицій при дослідженні формату інформаційно-аналітичного забезпечення антикризового управління і моніторингу банкрутства [7, 8]. На наш погляд у сучасній економіці (і очевидно в оглядовій перспективі) найпершими об'єктами моніторингової системи машинобудівного підприємства повинні виступати витрати (оптимізація, раціоналізація) і собівартість та купівельна спроможність й ринкова кон'юнктура. Нещодавні перехресні субсидювання чи дотування урядами деяких країн (США, Росія) свого машинобудівного комплексу дозволило підвищити продуктивність виробничих потужностей, результатом чого стали непомірні запаси готової продукції і, як наслідок, зниження ринкової вартості та інвестиційної привабливості цих підприємств.

Організаційно – економічний механізм інформаційного забезпечення системи антикризового управління і запобігання банкрутству полягає у формуванні суттєво-інших інформаційних потоків та їх аналізу для прийняття управлінських рішень. Метод кількісного вимірювання кризових явищ і рівня банкрутства базується на основі різномірних підходів аналізу з використанням формалізованих і суб'єктивних показників. Неврегулювання у формалізованому порядку такої конфігурації і взаємозалежного причино-наслідкового характеру різномірних показників та індикаторів спричинює практичне застосування інтуїтивного управління машинобудівним підприємством. Аналізуючи прийняття управлінських рішень на підприємствах вітчизняного машинобудування та акцентуючи при цьому увагу на недостатнє урахування результатів фінансової діагностики, у тематичних публікаціях відзначається, що “... ефективні управлінські рішення мають ґрунтуватися не тільки на досвіді та інтуїції керівника, а й на даних економічної діагностики”[9, с. 210].

Антикризовий моніторинг, на відміну від моделі діагностики кризового стану та загрози банкрутства, повинен, перш за все, враховувати характер часових змін, тобто характеризується набагато динамічнішою системою. Тому, крім традиційно узвичаєних принципів побудови діагностичних систем, антикризовий моніторинг підприємства в умовах реальної економіки повинен бути орієнтованим на врахування динаміки, стабільності та варіабельності зміни загальноекономічної системи. Методологічна основа такої моделі інформаційно-аналітичної системи на теперішній час не сформульована. Розробка теоретичних засад і методів антикризового моніторингу підприємства повинна відбуватися на фоні досліджень справжніх симптомів і радикальної переоцінки поточної фінансово-економічної кризи та трансферів кризових явищ

Висновки. Розроблені і розкриті теоретичні засади та процедурні аспекти практичного використання методів формування інформаційно – аналітичної системи і на їх основі механізми запобігання кризового стану і банкрутства підприємства стосуються їх функціонування і відносно стабільному і достатньо прогнозованому економічному середовищі. Ефективний і дійовий організаційно – економічний механізм, побудований на якісній інформаційно – аналітичній базі та методичні положення його практичного застосування у системі антикризового управління в умовах стагнації глобальної економіки, невизначеності ринків капіталу та дефіциту інвестиційних ресурсів, різкого скорочення купівельної здатності, не розроблено, ані у вітчизняній, ані у зарубіжній науці. Тому

подальші дослідження потребують теоретичних напрацювань щодо ідентифікації та оцінювання факторів, які спричиняють ризики функціонування підприємства в умовах глобальної економічної кризи.

Розробка теоретичних положень, концептуальних засад і методологічних основ антикризового моніторингу повинні базуватися на міждисциплінарно узгодженому підході фахівців з формування управлінських концепцій, макроекономічного регулювання економічних систем, фінансових аналітиків, спеціалістів з інформаційних технологій, різних інструментів споріднених з внутрішньовиробничим (управлінським) обліком та аналізом.

Література

1. Соколова О.М. Антикризовий моніторинг підприємств дорожньої галузі : автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / О.М. Соколова – К., 2006 – 21 с.
2. Момот Т.В. Інвестиційна привабливість акціонерного товариства: удосконалення методики оцінки / Т.В. Момот // Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. – 2005. - №4(34). – С.117 – 122.
3. Арефьева Е.В. Реализация контроллинга деятельности предприятий машиностроения / Е.В. Арефьева, Л.Л. Дякон // Бизнес Информ. – 2007. - №12(1). – С.68 – 70.
4. Гук О.В. Формування системи запобігання банкрутству машинобудівних підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / О.В. Гук. – Львів, 2008. – 20 с.
5. Макаренко М.В. Управління ефективним функціонуванням машинобудівних підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / М.В. Макаренко. – Луганськ, 2006. – 19 с.
6. Волик И.Н. Определение конкурентной позиции машиностроительного предприятия / И.Н. Волик, Ю.Ф. Врода // Бизнес Информ. – 2007. - №1 – 2. – С.57 – 63.
7. Мельник М.А. Інформаційно – аналітичне забезпечення антикризового управління підприємством / М.А. Мельник // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія “Економіка”. – 2007. - №22. – С.190 – 193.
8. Волосович А.Е. Моніторинг банкрутства / А.Е. Волосович // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С.602 – 607.
9. Салига С.Я. Використання результатів фінансової діагностики при підготовці управлінських рішень на підприємствах машинобудування / С.Я. Салига, В.В. Фатюха // держава та регіони. – 2007. - №3. – С.210 – 211.